
Anka Vidovič-Miklavčič

Mladina Jugoslovanske radikalne zajednice (MJRZ) v Dravski banovini

Po padcu Jevtićeve vlade, ki se je kompromitirala s politiko nasilja proti rastoči opoziciji, zlasti v času volilnega boja in volitev za narodno skupščino 5. maja 1935, se je s privolitvijo kneza Pavla oblikovala nova vlada s predsednikom dr. M. Stojadinovičem. Vlada, ki je predstavljala nekakšno koncentracijo starih politikov oziroma starih političnih strank naj bi odvrnila politično krizo na eni strani in na drugi »oživiljala« meščansko demokracijo. Toda dr. Stojadinović na petomajskih volitvah »izvoljeno« skupščino ni razpustil, marveč je pričel z njo sodelovati. V vladni Deklaraciji, ki jo je izdal 4. julija 1935, je v notranjepolitičnem programu poudaril, da bo upošteval Ustavo iz leta 1931, zlasti še načelo »državnega in narodnega edinstva« in si prizadeval dejansko izvajati vse zakonitosti kot tudi spoštovati načela enakosti in enakopravnosti vseh državljanov.¹

Z utrditvijo svojega položaja v skupščini proti poslanski skupini B. Jevtića je M. Stojadinović snoval novo politično organizacijo. V sporazumu med vladno politično skupino M. Stojadinovića in staroradikalni »Pašičevci« (s pristankom Ace Stanojevića), Jugoslovansko muslimansko organizacijo (M. Spaho) ter bivšo Slovensko ljudsko stranko (dr. A. Korošec) se je oblikovala Jugoslovanska radikalna zajednica (skupnost), katere pravila in statut so bili kot stranki odobreni 19. avgusta 1935.²

Po proglasu JRZ 12. septembra 1935 se je pričela pospešena agitacija za ustanavljanje strankinih organizacij v vsej državi. Glede tega je bila med prvimi Dravska banovina, ki je imela svojo ustanovno banovinsko skupščino JRZ že 24. novembra 1935, tedaj so poročali, da je organizacijska mreža dograjena skoraj že v vseh okrajih.³

V izvršni banovinski odbor so bili izvoljeni: za predsednika dr. A. Korošec, podpredsednika dr. M. Krek, tajnika dr. F. Kulovec in za blagajnika bivši predsednik mariborske oblaštne skupščine dr. Josip Leskovar, torej le ožji sodelavci dr. A. Korošca iz bivše Slovenske ljudske stranke (SLS). Izvoljeni izvršni banovinski odbor, je zapisal Slovenec, bo »reševal vse nujne zadeve in vodil vse politično življenje JRZ pri nas«.⁴ Velja poudariti, da je vsedržavna stranka kot rezultat »volje državnega vrha« sicer nastopala kot enotna politična formacija, vendar so njeni sestavni deli ohranili svojo individualnost.

Ustanovni kongres JRZ je bil 1. junija 1936 v Beogradu, na katerem je imel M. Stojadinović programski govor. Stranka se je izrekla za monarhijo in dinastijo, za

¹ Ferdo Čulinović, Jugoslavija izmedju dva rata. II. del, Zagreb 1961, str. 100, 101; Dr. Todor Stojkov, Vlada Milana Stojadinovića (1935-1937). Beograd, 1985, str. 40, 41.

² Slovenec, 20. avgusta 1935, št. 189. Več o tem glej Todor Stojkov, cit. delo, str. 47-61.

³ Slovenec (ponedeljski), 25. novembra 1935, št. 22

⁴ Ibid.

ustavno in parlamentarno ureditev države na osnovi oktroirane ustave iz leta 1931, kar pomeni nadaljevanje politike državnega in nacionalnega unitarizma. V govoru je bil poudarjen »naš politični ideal« – samouprava v širokem obsegu. Stranka se bo za vzemala za spoštovanje treh imen jugoslovanskega naroda (Srbov, Hrvatov in Slovencev), za njihovo enakopravnost ter ohranjanje narodnih tradicij.⁵

Rečeno je bilo, da si bo v gospodarskem življenju stranka prizadevala za okrepitev proizvodnje in dvig gospodarske blaginje vsega ljudstva. Skrbela bo za naštevnejši stan, to je argarno prebivalstvo in pospešila reševanje kmečkih dolgov, reguliranje cen med agrarnimi in industrijskimi proizvodi in reševala vprašanja novih kreditov. Pozornost bo posvečala tudi obrti in trgovini. Uvajala bo velika javna dela, ne le za gospodarski dvig države, marveč da bi odpravila brezposelnost.

Zunanja politika bo miroljubna, upoštevala bo mirovne pogodbe in obdržala prijateljske stike s sosednjimi državami, sicer pa bo pripravljala svojo vojsko za ohranitev državnih mej, miru in varnosti.⁶

Med številnimi govorniki na kongresu je bil tudi minister za telesno vzgojo naroda dr. Josip Rogić; imel je poseben referat o organiziranju mladine, ki se zbira okrog JRZ. Poročal je, da se je pred kratkim ustanovil akcijski odbor 28 članov, ki naj bi pripravil pravila in smernice za organiziranje mladine JRZ po vsej državi.⁷

Potem ko je bil minister za telesno vzgojo naroda dr. J. Rogić na kongresu JRZ imenovan za vrhovnega voditelja mladine JRZ, je izdal proglas mladini JRZ, ki ga je Samouprava prinesla 9. junija 1936. Proglas uvodoma pravi, da je do sedaj mladina bila pod različnimi vplivi in strujami in nepolitična, da pa so ji odslej odprta vrata v vrste JRZ, ki bodo dale stranki mladostnega poleta. V imenu mladine bivše Slovenske ljudske stranke, Narodne radikalne stranke in Jugoslovanske muslimanske organizacije poziva dr. Rogić k najodločnejšemu boju proti vsem sovražnikom nacionalne konsolidacije prav vso mladino v državi.⁸ Proglas je še poudarjal, da se mora narodu vrniti državljanska svoboda, ki bo prinesla polno politično in nacionalno zavest, da bo mogel reševati velike politične in socialnoekonomske probleme, da bo sposoben organizirati upravo na osnovi enakopravnosti, vseh plemen, ver in pokrajin. Vse to je osnova programa in pa cilj »našega mladinskega boja«.⁹

Akcijski odbor mladine JRZ je bil najprej ustanovljen za Beograd, Zemun in Pančevo, verjetno v marcu 1936. Kmalu za njim so ustanovili še državni akcijski odbor, katerega je vodil Vrhovni komite, predsedoval pa mu je dr. Josip Rogić. Ko je omenjeni komite pričel z organizacijskim delom, so najprej ustanovili mestni odbor MJRZ za Beograd, Zemun in Pančevo, sam komite pa se je preoblikoval v začasni glavni od-

⁵ Slovenec (ponedeljski), 2. junija 1936, št. 22.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Samouprava, 9. junija 1936, št. 91; primerjaj Jutro, 14. junija 1936, št. 136, Manifest, voditelja mladine JRZ, rubrika Beležke.

⁹ Samouprava, 9. junija 1936, št. 91; primerjaj tudi Milica Bodrožić, Omladinske organizacije buržoaskih partija 1936–1941, v Omladina u antifašističkom pokretu Jugoslavije 1936–1945. Zbornik radova naučnog skupa, Bihać 25.–26. septembra 1969, Banja Luka 1972, str. 143.

bor MJRZ, kar priča o začetku razvoja mladinskih organizacij po banovinah. Tudi v začasnem glavnem odboru je bil predsednik že omenjeni Rogič, od Slovencev je bil pritegnjen dr. Bojan Pirca, med predsedniki banovinskih odborov MJRZ pa je omenjen tudi Rudolf Smersu iz Dravske banovine. Poleg širjenja organizacijske mreže MJRZ v banovinah je imel omenjeni odbor tudi nalogo pripraviti skupščino in kongres MJRZ.¹⁰

Oktober 1936 je izšla v Beogradu prva številka Zajednice - organa Omladine Jugoslovanske radikalne zajednice, s podnaslovom časopis za politička, privredna i društvena pitanja. V prispevku dr. J. Rogića Naš program - naš rad je znova poudarjena vloga MJRZ, v smislu, da mora namreč postati »najaktivnejša i najčvršča naša mlada politička vojska«.¹¹ Njena dejavnost bo usmerjena na tri področja, na politično, socialno-prosvetno in telesnovzgojno.

Na političnem področju bodo morali najbolj predani in aktivni mladinci, ki so prežeti s strankino ideologijo, preko »političke škole« oblikovati svoje sotovariše, da bodo sposobni v javnem življenju uveljavljati svoje državljanske in politične dolžnosti in pravice v smeri strankine ideologije in programa. Politična vzgoja naj bi vsakemu mladincu dala osnovne poglede na zgodovinsko preteklost, kulturno in ustavno življenje.

Na socialno-prosvetnem področju mora mladina najprej pridobiti smisel za disciplino in socialni čut in za skupnost vseh družbenih sredin, posebej naj bi se spoznala z združno idejo. Prosvetno delo mladine naj bi predvsem potekalo v smislu prosvetljevanja podeželja, zlasti kmečke mladine (npr. odprava nepismenosti). V pogledu idejnosti pa je mladina dolžna »da suzbija sve pojave destruktivnih i rušilačkih ideja«, skratka, član MJRZ mora odločno udeležati močno kulturno propagando, kar je predvsem treba razumeti v smislu, da mora mladina JRZ postati trden branik proti idejam marksizma-komunizma.

Ob telesnovzgojnem delu se mora mladina razviti v zdrave, močne in duševno odporne ljudi, ki bodo zvesto branili strankine ideje. Poleg discipline naj bi imela mladina zavest o pomembnosti mladinskega gibanja in s tem zavest o lastni vrednosti posameznika. Predvsem pa mora imeti vsak član MJRZ neomajno zaupanje v strankino vodstvo, strankino ideologijo in program ter sodelovati pri pozitivnem mladinskem delu.¹²

Na velikem zborovanju pred kongresom MJRZ 24. oktobra 1937 v Beogradu je M. Stojadinović med drugim povedal tudi naslednje: Današnja mladina je prva generacija mlade Jugoslavije, ki živi v novi dobi naše narodne zgodovine in so ji naložene

¹⁰ Zajednica, časopis za politička, privredna i društvena pitanja, Beograd 1937, št. 10-11, str. 157-160, Omladina naše stranke u 1936/37; V začasni glavni odbor so bili določeni poleg predsednika J. Rogića in B. Pirca še Vojislav N. Nikolić, Branibor St. Nešić, Slavoljub Živanović, Milutin Krivokapić, dr. Jovan Marković, Milivoje Mirčić, Vlada Mikić, Miša Ristić, in Petar Marjanović (kot predsednik mestnega odbora MJRZ za Beograd, Zemun in Pančevo) ter predsedniki banovinskih odborov MJRZ iz že omenjene Dravske banovine ter iz ostalih osmih banovin. (Ibid., str. 160), Zajednica 1937, št. 2-3 (februar-marec, str. 38 pa prinaša vest, da je bil iz Dravske banovine sprva Miloš Stare v začasnem glavnem odboru MJRZ.

¹¹ Zajednica, časopis za politička, privredna i društvena pitanja. Beograd, 1936, št. 1, str. 3.

¹² Ibid.

»velike življenjske naloge«. Da bo sposobna svoje poslanstvo udejanjati na javnem in socialnem področju, je potrebna posebna mladinska organizacija v okviru vsedržavne stranke JRZ. Kot disciplinirana vojska bo podrejala svojo voljo skupnim interesom. Zato ne sme »poznati stanovskih nasprotstev in razrednih sporov«. Mladina »vseh stanov in socialnih položajev« mest in vasi mora v skupni mladinski organizaciji z vsemi silami delovati »za izboljšanje in napredek svojih stanov«. ¹³

Na kongresu je bilo 30.000 udeležencev, od tega preko 18.000 mladincev, ki so zastopali svoje banovine in sicer v naslednjem razmerju: najmanj je bilo delegatov iz Zetske (335), Dravske (350) in Primorske banovine (530); sledi Drinska (902); največ jih je bilo iz Donavske (6500), Savske, Moravske (3000), Vardarske (2000) in Vrbaske banovine (1600). V času kongresa je bilo v državi v 21 okrajnih (sreskih) organizacijah MJRZ ustanovljenih 334 krajevnih odborov. Nekoliko drugačno sliko pokažejo podatki leto dni kasneje, septembra 1938, ko je po pisanju Samouprave največ organizacij MJRZ sicer v Donavski, sledijo ji Moravska, Vardarska, Zetska banovina, Dravska banovina ima 189 krajevnih organizacij, medtem ko za Primorsko in Savsko niso navedeni podatki, kar bržkone kaže na politične razmere na Hrvaškem v odnosu do JRZ oziroma privrženost drugim meščanskim strankam. ¹⁴

Kongres je sprejel statut in »Uputstva za rad Omladine JRZ« (Napotila za delo); v glavni odbor MJRZ so bili izvoljeni predsedniki, tajniki in štirje delegati iz vsakega banovinskega odbora ter za mestno organizacijo MJRZ Beograd, Zemun in Pančevo.

Iz svoje sredine so izvolili ožji glavni odbor, ki so ga sestavljali: dr. Ahmed Polić (Sarajevo), Miloško Božić (Beograd), dr. Krsto Grbin (Zagreb), Milan Badžak (Mladonovac), Filota Dičo (Skopje), Franjo Galijan (Beograd), Milutin Krivokapić (Beograd), Selimir Pezelj (Split), Bora Dimitrijević (Niš), Pera Marjanović (Beograd) in Bojan Pirc ¹⁵ (Ljubljana), uradnik ministrstva za socialno politiko in na novo izvoljeni predsednik glavnega odbora MJRZ.

V kongresni resoluciji MJRZ je bilo rečeno, da bo mladina zvesta naslednica JRZ in disciplinirano udejanjala vse naloge, ki jih postavljajo stranke in njeni organi. ¹⁶

Po statutu, ki ima 26 členov je uradno imenovana Omladina Jugoslovenske radikalne zajednice (OJRZ), katere cilj je zbiranje, organiziranje in vzgajanje mladine v duhu ideologije in programa JRZ; zavedati se mora svojih dolžnosti do kralja, naroda in države, predvsem pa se mora usposobiti za politično življenje, delo v stranki in za sodelovanje pri kulturnih, socialnih in gospodarskih vprašanjih. MJRZ mora gojiti čut socialnosti in ljubezni do bližnjega, zavedati se mora državljanske svobode in političnih pravic in se utrjevati v odpornosti proti komunizmu, kot tudi proti drugim »krivim socialnim naukom«. ^{16a}

¹³ Slovenec (ponedeljski), 25. oktobra 1937, št. 43, Ogromna manifestacija JRZ mladine v Belgradu.

¹⁴ Milica Bodrožić, cit. delo, str. 145, 146,

¹⁵ Ibid., str. 145.

¹⁶ Ibid., str. 145.

^{16a} Zajednica, 1937, št. 4-5-6, str. 73-77, Statuti Omladine JRZ; primerjaj tudi Todor Stojkov, cit. delo, str. 156, 157.

MJRZ je dovoljeno za dosego njenega cilja izdajati raznovrstni tisk, sklicevati se-stanke, shode, zborovanja in druge manifestacije, prirejati politične šole, tečaje, snovati nacionalna dobrodelna, kulturna, glasbena, telovadna in športna društva ali jih podpirati in z njimi sodelovati.

MJRZ si bo pridobivala sredstva s članarino, darili, dohodki iz raznovrstnih prireditvev, tečajev in z izdajanjem lastnega tiska. (Poleg tega pa je bila v veliki meri financirana tudi iz sredstev državne blagajne.) V mladinsko sekcijo JRZ se lahko kot redni član vključi »svaki jugoslovenski državljanin do navršene 25. godine starosti«¹⁷, če seveda ima vse državljske pravice »prema njegovi starosti, u smislu postojećih zakona i običaja« in če sprejme načela in program JRZ. Med izredne člane pa sodijo tisti, ki jih pošilja nadrejeni odbor JRZ kot funkcionarje, toda zaradi let ne morejo biti redni člani MJRZ.

Redne člane MJRZ sprejme krajevni odbor JRZ in po osmih dneh morajo sporočiti včlanjenje višjim organom stranke. Člani MJRZ imajo na sestankih in skupščinah MJRZ pravico sodelovanja, govora, aktivno in pasivno volilno pravico. Dolžnosti MJRZ pa so predvsem delo za organizacijo, sodelovanje v strankinih akcijah, varovanje ugleda organizacije in njenih interesov ter podrejanje disciplini in nadrejenim organizacijam.

Najnižji organ MJRZ je krajevni odbor, ki se ustanovi povsod tam, kjer se zbere 15 članov in so pripravljene sprejeti pogoje za vpis v MJRZ. V okviru večjih krajevnih organizacij se lahko ustanovljajo tudi pododbori, če so pogoji; predsedniki in tajniki pododborov sestavljajo članstvo krajevnega odbora MJRZ.¹⁸

Odnos seniorske JRZ do mladinske se kaže tudi v dogovoru, da mora v vsakem odboru in vsaki skupščini stalno sodelovati delegat nadrejenega odbora JRZ, ki sicer nima pravice glasovanja, ima pa druge pravice rednega člana in pravico veta na vse sklepe odbora MJRZ. Če pritožba v 14 dneh ne bi bila rešena, ostane sklep odbora MJRZ veljaven.

Po statutu je na vsaki dve leti določen državni kongres MJRZ, vendar so v letu 1939 postale notranjepolitične spremembe takšne, da do kongresa ni prišlo.¹⁹

V napotilih za delo MJRZ je znova poudarjena dolžnost člana, da mora dobro poznati vse nevarnosti nasprotnih političnih gibanj, »naročito komunizma i fašizma, koji uništavaju ličnu, kao i gradjansku vrednost i slobodu pojedinca, te pretvaraju organski život naroda i države u dirigovani mehanizam takozvane totalitarne države.«²⁰ Zato mora MJRZ svoje člane v izobraževalnem delu seznaniti glede najbolj aktualnih socialnoekonomskih vprašanj in bistva pozitivnih socialnih teorij in gibanj.

MJRZ kot organizacija »ognjevitih borcev« naj postane zavestna in pripravljena falanga »nove partijske generacije«, sodelovati mora pri vseh strankinih akcijah in nastopih kot tudi pri izvajanju strankinih prireditvev.²¹

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Zajednica, 1937, št. 4–5–6, str. 72. Uputstva za rad Omladine JRZ.

²¹ Ibid., str. 73.

Osnovne smernice programa MJRZ je razumljivo vsaka banovina bolj ali manj prilagajala svojim specifičnim razmeram. Kako je slovenski del JRZ razlagal unitaristično in centralistično politiko vsedržavne JRZ, ki je priznavala samo en jugoslovanski narod s tremi plemeni? Uvodoma bi odgovorili najprej na vprašanje, zakaj je Koroščeva SLS šla v vlado in v vsedržavno politično stranko, ko je glede narodnega vprašanja, če se omejimo le na to, vsaj formalno morala pristajati na nacionalno idejo in unitarizem. To vprašanje je večplastno; v strankarsko-političnem življenju si je SLS gotovo hotela zagotoviti položaj vladajočega dejavnika v državi, v Sloveniji zlasti nasproti Kramer-Pucljevemu liberalnounitarnemu bloku. S tem, ko je bil slovenski del JRZ na oblasti, si je skušal pridobiti prednost v idejnem boju proti liberalizmu-nacionalizmu kot tudi proti marksizmu in komunizmu. V idejni boj pa je najprej in najbolj pritegnil prav mladino.

Kot odgovor na to, zakaj se je SLS priključila vsedržavni JRZ, bomo za ilustracijo navedli besede politika iz njenih vrst, dr. Miha Kreka, ki je bil v prvi polovici tridesetih let predsednik Narodnega odbora katoliške akcije. Na velikem novomeškem strankinem shodu 13. septembra 1936 je potem, ko je zavrnil trditev, da je privrženec dr. Korošca poteptal diktatorski režim, primerjal politiko dr. Mačka in dr. Korošca; poudaril je, da oba politika kot voditelja svojega naroda uživata narodno zaupanje, vendar je med njima razloček v taktičnem ravnanju. »Slovinci gledamo stvari, kakršne so. Za nas pomeni Belgrad politično bojišče, na katerem se edino morejo izvojevati zmage. In če hočemo izvojevati kakršno zmago, moramo iti tja. Računamo z gotovim dejstvom in zato hodimo v Belgrad, da od tam branimo slovenske interese. Tam se bo odločilo, koliko avtonomije, samouprave in samostojnosti bo imela posamezna dežela (...).«²²

Kot pojasnilo stališča SLS do jugoslovanskega vprašanja pa bomo navedli že znano razlago dr. Marka Natlačena, ki je na velikem ljudskem zborovanju 1. avgusta 1935 v Komendi pojasneval, da je treba ločevati pojem jugoslovanskega naroda v državno-pravnem in političnem pogledu od pojma jugoslovanskega naroda v etničnem pogledu. V prvem primeru pomeni, da so vsi jugoslovanski državljani, Slovenci, Srbi in Hrvati, skratka vsi jugoslovanski narodi – en jugoslovanski narod v političnem smislu. V etničnem in kulturnem smislu pa imajo vsi trije narodi svoje posebnosti, spoštovati in gojiti morejo svojo kulturo, jezik, običaje itd., zato se SLS zavzema za popolno enakopravnost v verskem, političnem, kulturnem in gospodarskem življenju in odklanja nadvlado enega naroda nad drugim.²³ Gledano s formalno pravnega (zakonskega) stališča se je SLS tedaj odrekla slovenski avtonomiji, ki je bila programsko načrtana v Slovenski deklaraciji konec leta 1932. Drugače pa so strankini prvaki na številnih strankinih shodih, »taborih mož in fantov«, veliko govorili o odnosu slovenskega dela JRZ do jugoslovanskega vprašanja, slovenstva in o vprašanju slovenske avtonomije oziroma samouprave. Za ilustracijo bomo zopet navedli govor dr. M. Kreka 1. avgusta

²² Domoljub, 16. septembra 1936, št. 38, Slov. tabor v Novem mestu.

²³ Primerjaj Janko Prunk, Slovenski narodni programi. Narodni programi v slovenski politični misli od 1848 do 1945. Ljubljana 1986, str. 86, 87.

1937, tokrat na taboru v Cerknici, v katerem je obsodil ljudi, ki špekulirajo »z narodnostjo, nacionalizmom, državnostjo, slovenstvom in jugoslovanstvom«. So ljudje, je naglašal M. Krek, ki blatijo slovenstvo samo kot zgolj separatistično, jugoslovanstvu in Jugoslaviji škodljivo naravnost. Zato se je v govoru obrnil na mladino in podčrtil, da je njena naloga, da prav na »prosvetnih večerih in tečajih to razmišlja, postavi vsako reč in pojem na svoje mesto, izobliči v sebi naše narodno prepričanje in tako ustvari svoj čisti nacionalni nazor.«²⁴ Slovenstvo je vendar del našega bistva in po M. Kreku je »zločinec, ne pa jugoslovanski nacionalist, kdor ubija naravne slovenske predpogoje državljske in nacionalne ljubezni med nami. ... Tisti, ki trdijo, da je treba slovenstvo odpraviti, pa ga nadomestiti z novim jugoslovanstvom, so zločinci nad narodom in državo ... Le v slovenstvu samem je živi ogenj jugoslovanstva.«²⁵

Navedli bomo še razlago dr. Frana Kulovca za propagandno rabo pri zbiranju strankinih privrženecv v širšem časovnem okviru pred skupščinskimi volitvami decembra 1938. Na velikem ljudskem taboru 18. septembra 1938 na Vinjem vrhu nad Novim mestom je dr. Kulovec uvodoma naglasil, da so ljudje na številnih taborih v tem letu s ponosom priznali, da so Slovenci in da se je slovenska zavest na taborih »silno dvignila. Nič manj niso množice slovenskega ljudstva izražale na mogočnih zborovanjih svojo ljubezen do skupne države Jugoslavije«. Nadalje je dr. Kulovec zatrdil, da slovenstvo ni ogroženo, saj je vlada dala najvišjo kulturno ustanovo, Akademijo znanosti in umetnosti. Glede vprašanja samouprave – avtonomije je Kulovec tudi tokrat pribil, da SLS z odhodom v novo politično stranko ni ničesar zatajila. V pravih straneh je tudi zajeto načelo samouprave v širokem obsegu (selfgouvernement) po angleškem zgledu, iz česar sledi, da se mora država preurediti v smislu samouprave, to pa pomeni, »da se da posameznim krajem možnost, da svoje krajevne potrebe, upravne, gospodarske, finančne, kulturne in druge sami urejajo«. Dr. Kulovec je naposled pribil, da se stranka torej svoji programatični točki ni odrekla in da »vzdržujemo v celoti to svojo glavno zahtevo«. Seveda pa so prepreke, je zatrdil dr. Kulovec, ki jih je »treba polagoma odpravljati«, med prvimi je hrvaško vprašanje.²⁶

Za skladno organiziranje telesne vzgoje jugoslovanskega naroda, ki naj razvije moč, »odpornost rase« in usposobi posameznike za vse večjo produktivnost na gospodarskem področju, je bilo že decembra 1931 ustanovljeno ministrstvo za telesno vzgojo naroda. Pristojnost te ustanove je bila dokaj široka, poleg priprav zakonskih določil je dajala materialno in moralno podporo številnim zvezam, društvom in nasploh dejavnostim v okviru telesne kulture. Pod omenjeno ministrstvo so razumljivo spadali predvsem državni Sokol, nadalje gasilska zveza, Skavti, strelska zveza in razne druge športne zveze, ki so bile včlanjene v Zvezo športnih zvez.²⁷ Stojadinovečeva vlada je glede na pomen »telesne vzgoje naroda« 1. aprila 1936 izdala novo uredbo, ki je bila sprejeta s 95. členom finančnega zakona za leto 1936/37. Uredba je na predlog minis-

²⁴ Slovenec, 3. avgusta 1937, št. 174, Minister dr. Krek o slovenstvu.

²⁵ Ibid.

²⁶ Domoljub, 21. septembra 1938, št. 38, Jasna beseda o slovenstvu in samoupravi.

²⁷ Primerjaj Zajednica, Beograd 1936, št. 2, str. 37, 38. Telesno vaspitanje u Jugoslaviji.

tra za telesno vzgojo spremenila določila prejšnje uredbe o ureditvi ministrstva za telesno vzgojo z dne 10. marca 1932, prinesla reorganizacijo, s tem pa uzakonila nove pristojnosti in nadzorstva omenjenega ministrstva nad vsemi športnimi organizacijami, ki so mu bile podrejene. Torej je bila vsa nadzorna oblast nad vsemi športnimi ustanovami v rokah ministrstva za telesno vzgojo; odločalo naj bi o njihovem delovanju, v njegovi pristojnosti je odslej bila tudi možnost prisile. To pa je pomenilo, da bo ministrstvo izpolnjevalo vse obveznosti, ki zadevajo šport in telesno vzgojo jugoslovanskega naroda.²⁸

Dne 11. julija 1936 je bil minister dr. Josip Rogič v Ljubljani, kjer si je ogledal športne naprave in igrišča ter pohvalil iniciativnost organizacij v zadnjih dveh letih, s čimer je bržkone mislil predvsem na Stadion za Bežigradom, ki ga je Zveza fantovskih odsekov gradila s svojimi sredstvi brez državne pomoči in je bil tedaj eden največjih in najlepših v državi. Obiskal je tudi bansko upravo, se sestal z nekaterimi predstavniki JRZ, posebno z mlajšimi. »Z njimi se je razgovarjal o napredku organizacije, kakor sploh o gibanju slovenske mladine«. Rogič se je, kot je poročal Slovenski dom, »zelo zanimal tudi za telesnovzgojne razmere v Sloveniji ter ugotovil, da je privatna iniciativa, ki predstavlja v Sloveniji višek uspehov, zelo ovirana«.²⁹ Kot »privatna iniciativa« je mišljena telesna vzgoja v okviru fantovskih odsekov in dekliških krožkov že pod okriljem obnovljene Prosvetne zveze. V tem kontekstu naj omenimo, da je strankin tisk v tem času napovedoval nove spremembe zakona o telesni vzgoji.

Sokol je imel kot nacionalna organizacija pomembno mesto ne le v prejšnjem režimu JNS, marveč tudi v času režima JRZ. V Sloveniji pa se je položaj sokolstva z vstopom dr. Korošca v Stojadinovićevo vlado nekoliko spremenil. Slovenski del JRZ je razumljivo favoriziral Zvezo fantovskih odsekov. Predvsem iz vrst ZFO je rasla MJRZ v Dravski banovini, idejno-programsko pa je temeljila na katoliški družboslovni misli-krščanskem solidarizmu, natančneje na krščanski socialni akciji, kot jo je utemeljil v prvi polovici tridesetih let dr. Aleš Ušeničnik.

Strankin tisk, zlasti Slovenec, je od srede avgusta 1935 dokaj podrobno in sklenjeno prinašal poročila o ustanavljanju okrajnih in krajevnih organizacij JRZ v Dravski banovini in pisal, da so se udeleževali strankinih zborovanj »možje in fantje«. Ni pa prinašal vesti o podrobnem organiziranju oziroma ustanavljanju krajevnih ali okrajnih odborov mladine JRZ, kar bi pričakovali potem, ko je začel delovati v Beogradu začasni glavni odbor mladine JRZ. Tudi osrednje glasilo JRZ, Samouprava, predvsem v začetnem obdobju ni poročalo o delovanju mladine JRZ v Dravski banovini, medtem ko je za druge banovine več takšnih podatkov. Tudi Zajednica, osrednje glasilo MJRZ, ki je izhajala v Beogradu, je posvečala pozornost le južnim banovinam.³⁰

²⁸ Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine, 29. aprila 1936, 35 kos, str. 361; primerjaj Slovenski dom, 15. aprila 1936, št. 86, Reorganizacija ministrstva za telesno vzgojo.

²⁹ Slovenski dom, 13. julija 1936, št. 157, Pred spremembo zakona o telesni vzgoji; primerjaj Jutro, 14. julija 1936, št. 160.

³⁰ Pri tem pa je seveda treba omeniti, da Zajednica ni v celoti ohranjena, na voljo smo imeli letnik 1936 in deloma 1937. Vendar sklepamo, da če bi bilo kaj več in določnega objavljeno v Zajednici, bi Jutro prav gotovo, tako kot je za klub Slovenski jug na ljubljanski univerzi, nemudoma objavilo tudi vesti o mladini MRZ v Dravski banovini.

Rudolf Smersu, predsednik mladine JRZ v Dravski banovini, je po vojni v svojih izjavah, govoreč o ustanavljanju okrajnih in krajevnih organizacij MJRZ, poudarjal predvsem idejni motiv ustanavljanja, se pravi boj proti komunistom. Uvodoma je povedal, da so na »naše shode« prihajale skupine komunistov, »ki so hotele motiti shode in vodo napeljevati na svoj politični mlin«. Tedaj so mladi katoliški delavci iskali možnosti za protiakcijo. V tem času je prišla prav ustanovitev mladine JRZ in ker so imeli kot privrženci slovenskega dela JRZ precej proste roke, so pričeli nemudoma po okrajih in občinah organizirati omenjene mladinske organizacije. »V organizacijo smo zbrali vse že zrele slovenske fante in tudi mlajše može. Jedro so bili bivši Orli in člani Slovenske fantovske zveze (ZFO), člani Zveze združenih delavcev, kmečka mladina, organizirana v Kmečki zvezi itd. « Smersu nadalje pripoveduje, da je bila naloga mladine JRZ »pripravljati se na boj s komunisti« in da so od leta 1936 dalje »popolnoma obvladali deželo«. Zelo močna četa »Rediteljjev« ali »R«, kot so jih imenovali, je bila v Ljubljani, ki jih je organiziral Ivo Peršuh, sodelovali pa so še Ivo Kermavner, Viktor (verjetno Slavko) Češnovar, inž. Jože Sodja, Fortunat Majdič, Milko Pirih, vsi iz Ljubljane. Takšne »rediteljske« čete je na Gorenjskem organiziral Karel Ham iz Kranja, v novomeškem okraju France Pelko, v Zasavju Danilo Havelka, na Štajerskem France Kramberger. R. Smersu je kot predsednik MJRZ o teh »Rediteljih« poročal tudi škofu G. Rožmanu »in ga prosil, da o (njem) obstoju obvesti duhovništvo«. ³¹

Smersu tudi poudarja, da ima prav mladina JRZ veliko zaslug za »uspešno izvedene volitve leta 1938«, pri čemer misli na skupščinske volitve decembra 1938. Po izjavi Smersuja naj bi pretežni del tega članstva bilo pozneje jedro vaških čet. ³²

Oba, dr. Miha Krek in Rudolf Smersu, govorita o množični organizaciji, ki naj bi onemogočila teroristične nastope komunistov, če bi se kak poskus terorja pojavil. ³³

Vse kaže, da je mladina JRZ v Dravski banovini razvila raznovrsten značaj, torej od ilegalnih »rediteljjev« preko naraščaja JRZ do telesnovzgojne organizacije v okrilju Zveze fantovskih odsekov (ZFO) in da je dejansko izpolnjevala program mladine JRZ, četudi ne na osnovi nacionalnega unitarizma. Odtod bržkone tudi molk strankinega tiska o začetku živahnega organiziranja mladine JRZ v Dravski banovini.

Strankin tisk je prve vesti in poročila o mladini JRZ v Dravski banovini objavil razmeroma zelo pozno in to šele na dan kongresa MJRZ, 24. oktobra 1937. Tedaj je napovedal, da se ga bo iz Slovenije udeležilo okrog 550 zastopnikov. ³⁴ Ko pa je zatem poročal o poteku »ogromne manifestacije JRZ mladine v Beogradu«, je Slovenec v posebnem prispevku »Beograd pozdravlja slovensko mladino« navedel, da je prišlo pod vodstvom R. Smersuja, inž. Sodje, Češnovarja, Hama in drugih nad 250 delegatov iz Slovenije. V sprevedu neposredno pred zborovanjem MJRZ, ki je bilo na športnem igrišču Beograjskega športnega kluba (BSK), so »slovenski fantje in dekleta« vzbudili

³¹ Jakob Kolarič, Škof Rožman, Celovec 1977, III. del, str. 39, 40. Kolarič je povzel podatke iz pisma R. Smersuja dr. Jakobu Kolariču z dne 4. decembra 1967 in iz pisma z dne 12. avgusta 1972, (ibid., str. 715).

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Slovenec, 24. oktobra 1937, št. 245 a, Kongres mladine JRZ.

pozornost z igranjem himne slovenskih fantov in s skupino v narodnih nošah, po zborovanju pa »slovenska mladina, na čelu katere so jezdili slovenski fantje v narodnih nošah«. Tako nismo daleč od resnice, če zapišemo, da je jedro mladine JRZ v Dravski banovini predstavljala predvsem organizirana mladina v Zvezi fantovskih odsekov (ZFO), ki je na svojem ustanovnem občnem zboru 17. oktobra 1937, torej tik pred kongresom, postala samostojna mladinska organizacija in je imela kar precej zaslug za »impozanten nastop« slovenske mladine v Beogradu.³⁵

O organiziranosti slovenske mladine JRZ je v tem času prvič nekaj več podatkov v govoru njenega predsednika R. Smersuja na kongresu MJRZ. V uvodnih besedah je poudaril, da slovenska mladina izpolnjuje oporoko kralja Aleksandra, da pomaga »pri izgraditvi države našim voditeljem, ki to oporoko že dve leti izvršujejo«. Vendar so potrebne še druge akcije, v katerih bo morala JRZ sodelovati. Smersu je povedal, da se je slovenska mladina že desetletja vzgajala v kulturnih, športnih in drugih organizacijah. In da v tem času »naša slovenska mladina poseča na tisoče predavanj in tečajev, sodeluje pri vseh kulturnih in športnih prireditvah. Na tej prosvetni in kulturni osnovi smo pripravili mladino, da bo sodelovala v politični organizaciji. Tako smo kmalu ob nastopu vlade dr. Stojadinovića začeli z organiziranjem mladine po Sloveniji. Ta organizacija je izvedena danes po vseh okrajih skoraj v sleherni občini ter prisostvujejo danes kongresu delegati iz vseh okrajev Dravske banovine in ves banovski glavni odbor«. ³⁶ Gotovo je, da moramo imeti Smersujev govor za preračunan propagandni govor, saj niti v tem niti v kasnejšem času MJRZ ni imela svojih odborov »skoraj« v vseh občinah, o čemer bomo več govorili na drugem mestu. Res pa je, da so se tedaj živahno ustanavljali fantovski odseki v mnogih župnijah Dravske banovine.

Ko je novembra 1937 izšla Knjižica o kongresu MJRZ, je Jutro povzelo vsebino nekaterih govornikov; tako tudi predsednika glavnega odbora MJRZ, Slovenca dr. B. Pirca, ki je zapisal, da se je MJRZ vrnila domov »z občutkom bratstva, ki veže vsa jugoslovanska plemena«. Ob Smersujevem zatrdilu, da je organizacija MJRZ v Dravski banovini že skoraj izvedena, pa je bila upravičena pripomba Jutra, češ da tega »v listih te stranke dosedaj še nismo mogli izslediti ...«³⁷

Še bolj določno je Jutro pisalo ob vesti, da bo Zveza združenih delavcev (ZZD) sodelovala na kongresu Jugoslovanskega radniškega saveza (JUGORASA), (bil je april 1938 v Beogradu), ki da jo JUGORAS po obojestranskem sporazumu »vodi v svojih zapiskih kot svojo organizacijo za Slovenijo«. Tako ima podobno vlogo ZZD kot druge »za slovenski videz tudi samostojne organizacije«, ki pa so sodelovale na kongresu mladine JRZ. Jutro je zatem še pristavilo: »Nič hudega ne vidimo v tem, vsekakor pa ni lepo in pošteno, da hočejo doma veljati za nekaj čisto drugega kakor v Beogradu.«³⁸ Seveda je Jutro imelo v mislih predvsem Zvezo fantovskih odsekov in Zvezo dekliških krožkov, slednja je v narodnih nošah popestrila kongresno manifestacijo.

³⁵ Slovenec (ponedeljski), 25. oktobra 1937, št. 43, Beograd pozdravlja slovensko mladino; Knjižica Sabor i kongres omladine JRZ. Beograd 1937, pa navaja 350 delegatov iz Slovenije.

³⁶ Slovenec, 26. oktobra 1937, št. 246, Kongres mladine JRZ v Beogradu.

³⁷ Primerjaj Jutro, 30. novembra 1937, št. 279.

³⁸ Jutro, 5. decembra 1937, št. 283, Jugoras je hud, rubrika Beležke.

Ob ustanovitvi okrajne organizacije MJRZ v Kranju v začetku julija 1938 je Gorenjec s podnaslovom List za gospodarstvo, socialno politiko in prosveto zapisal, da je ustanovljena »ena izmed prvih tovrstnih okrajnih organizacij v Sloveniji«, da so prišli na ustanovni občni zbor delegati iz vseh občin kranjskega okraja in da so po govoru inž. Sodje in narodnega poslanca dr. Šemrova izvolili okrajni odbor MJRZ, katerega predsednik je Karel Ham.³⁹

Posebej je Gorenjec s pozivom v rubriki Tedenske novice vabil mladino od 17. do 25. leta starosti, zlasti »abituriente, trgovske in obrtniške pomočnike ter delavce«,⁴⁰ naj se včlanijo v politično organizacijo MJRZ. Kot že rečeno, klerikalni tisk ni prinašal podatkov o organizacijski mreži MJRZ, nekaj več podatkov imamo o zborovanjih MJRZ in to predvsem za obdobje od druge polovice leta 1938 do aprilskega zloma 1941.

Dne 16. oktobra 1938 je dr. M. Stojadinović z govorom začel predvolilno gibanje za skupščinske volitve v decembru 1938, čemur so sledili številni strankini shodi po vsej državi. Slovenski del JRZ je imel banovinsko sejo 30. oktobra istega leta v Ljubljani, na kateri je dr. A. Korošec govoril o prepričljivi volilni zmagi JRZ.⁴¹

Prvi volilni zbor mladine JRZ je bil 21. novembra v Ljubljani, priredila ga je mestna organizacija MJRZ za Ljubljano. Poleg »voditelja slovenskega naroda«, dr. A. Korošča, je bil prisoten tudi predsednik glavnega odbora MJRZ, dr. B. Pirc, in 200 odbornikov iz ljubljanske seniorske organizacije JRZ. Zborovanja se je udeležilo »1300 naših mladincev iz Ljubljane, Št. Vida in Ježice«, po Slovincu naj bi bilo izven union-ske dvorane in na ulici še »2200 poslušalcev«.

Predsednik mestne organizacije mladine JRZ inž. Jože Sodja je v govoru med drugim tudi navedel, da je ustanovljeno 272 krajevnih organizacij MJRZ v Sloveniji, »ki pač dokazujejo, da se naša mladina zanima za javno politično delo ...« Sodja je v govoru tudi navedel, da so med drugim naloge člana te organizacije poznavanje svoje okolice, kraja, svojega naroda ter države, pomembno je, da zlasti pozna narodno zgodovino Srbov, Hrvatov in Slovencev in pa boj za osvoboditev in ustanovitev Jugoslavije. Sodja je tudi zatrdil, da ima mladina JRZ občutek »svobode, z zavestjo, da smo Slovenci in da smo Jugoslovani«.⁴²

Ob primerjavi 272 krajevnih organizacij MJRZ z organiziranostjo ZFO, ki je na svojem prvem občnem zboru sredi oktobra 1938 poročala, da ima v 43 okrožjih 392 Fantovskih odsekov^{42a}, ugotovimo, da je bilo političnih mladinskih organizacij (MJRZ) več kot tretjino manj od fantovskih odsekov. Ostaja pa odprto vprašanje, v katerih okrajih so bile strankine mladinske organizacije najštevilnejše, koliko je bilo članstva v krajevnih organizacijah in kakšna je bila socialna struktura konkretnih okrajnih in

³⁹ Gorenjec, 9. julija 1938, št. 28, poleg predsednika Karla Hama so bili v okrajni odbor izvoljeni še podpredsednik Matej Markič, delavec, tajnik-študent prava Vinko Marinšek, blagajnik Anton Umnik ml.

⁴⁰ Ibid., Tedenske novice (rubrike).

⁴¹ Slovenec, 1. novembra 1938, št. 252.

⁴² Slovenec, 23. novembra 1938, št. 270, Ljubezen in zvestoba mladine slovenskemu voditelju.

^{42a} Slovenski dom, 17. oktobra 1938, št. 235, Prvi redni občni zbor ZFO.

krajevnih organizacij. Iz statuta in iz propagandnih govorov strankinih akterjev vemo le to, da so vabili v MJRZ mladeniče iz »vseh stanov in vseh slojev«.

Kaže, da je imela MJRZ v večini okrajev skupna volilna zborovanja s seniorsko JRZ, na katerih so govorili poleg domačih strankinih voditeljev tudi strankini prvaki in seveda dr. Korošec.⁴³

V volilnih pripravah na skupščinske volitve 11. decembra 1938 se je postavilo vprašanje, kako naj MJRZ sodeluje oziroma ali naj postavlja lastne kandidatne liste. Zato se je v Beogradu sestal izvršni odbor MJRZ pod predsedstvom dr. Bojana Pirca, slovenski del MJRZ pa je zastopal R. Smersu. Med drugim so sprejeli sklep, da »omladinske organizacije ne morejo postavljati kandidature pri skupščinskih volitvah«. Mladina JRZ bo le po navodilih strankinega vodstva delala za »splošno korist in za pridobitev čim večjega števila članov«. Poleg tega so tudi sklenili, da uvedejo za člane športnih odsekov MJRZ posebne uniforme.⁴⁴

V dokaz, da je slovenska mladina, organizirana v MJRZ, tudi izdatno pomagala v volilnem boju slovenskega dela JRZ za skupščinske volitve, je Slovenec 13. decembra 1938 objavil posebno priznanje in zahvalo dr. A. Korošca in sedemindvajset izvoljenih kandidatov. Zahvala se takole glasi: »Naša zmaga po vseh okrajih z belo Ljubljano na čelu je sijajna. Dokazuje politično zrelost našega naroda, njegovo zavednost in njegovo disciplino. Organizacijska razgibanost slovenske mladine in vsega slovenskega ljudstva je rodila prekrasne sadove ... obljublamo: zvestobo za zvestobo!«⁴⁵

«Posebej se je dr. Korošec zahvalil »mladim prijateljem iz JRZ na banovinski skupščini 14. maja 1939 v Celju«, ko je med drugim dejal: »... za sijajno zmago se moramo samo Vam zahvaliti, Vaši glasovi so nam – sicer z drugimi vred – priborili zmago, da pa je bila tako velika in sijajna, je le zasluga Vaše mladostne, navdušene delavnosti. Zato pa se Vam danes zahvaljujem za Vaše veliko delo in Vam čestitam k uspehom«. ⁴⁶ Resnici na ljubo naj zapišemo, da je bila volilna udeležba od kraja do kraja zelo različna in da se je sukala od 52,30 odstotkov do 76,44 odstotka, (v povprečju 65,26 odstotka), da so bile to javne volitve, ki jih je spremljal pritisk režima JRZ. Stojadinovičeva lista je dobila, citirano po Slovincu, 170.252 volilnih glasov ali 78,64 odstotka in opozicija 45.123 ali 20.84 odstotka volilnih glasov.⁴⁷

V novi vladi po decembrskih volitvah dr. Korošec ni sodeloval, bil pa je januarja 1939 izvoljen za predsednika senata. Po padcu M. Stojadinoviča, ki je poskušal uvajati firerstvo in s tem vlado trde roke, sta v novi vladi Dragiša Cvetković od 6. februarja

⁴³ Primerjaj Slovenski dom, 28. novembra 1938, št. 270, Dr. Korošec med slovenskim ljudstvom; navedeni so shodi v Starem trgu, Medvodah, Grosuplju, Vrhnikih; Slovenski dom, 30. novembra 1938, št. 272, Bela krajina je in bo slovenska; Slovenski dom, 5. decembra 1938, št. 275, Veličastni shod dr. Korošca v Celju; Ibid., 6. decembra 1938, št. 276, Dva velika shoda našega voditelja v Kranju in Radovljici; Ibid., 9. decembra 1938, št. 287, Besede slovenskega voditelja na včerajšnjem shodu v Ljubljani; Ibid., Veličasten shod dr. Korošca v Trbovljah.

⁴⁴ Jutro, 29. oktobra 1938, št. 252, Omladina JRZ.

⁴⁵ Slovenec, 13. decembra 1938, št. 286, Slovenski volilcil!; primerjaj Jakob Kolarič, Škof Rožman, Celovec 1977, III. del, str. 40.

⁴⁶ Slovenski dom, 5. maja 1939, št. 111, Dr. Anton Korošec govori slovenski mladini.

⁴⁷ Slovenec, 13. decembra 1938, št. 285.

1939 sodelovala dva slovenska ministra, poleg dotedanjega M. Kreka na novo Franc Snoj, dokaj nepoznan politik v vladnih krogih Beograda. Ker je dr. Korošec odložil obe poslanski mesti, sta bila imenovana nova poslanca v preosnovani skupščini februarja 1939; namesto dr. Korošca je bil posej poleg dr. Adolfa Golie (za mesto Ljubljano) še Rudolf Smersu (za Ljubljano-okolico), medtem ko je bil podpredsednik skupščine Alojzij Mihelič (okraj Celje).⁴⁸

JRZ je na sestanku izvršilnega odbora 13. februarja 1939 v Beogradu sprejela dva sklepa, prvič: da v celoti podpre novo vlado D. Cvetkovića in drugič: da deluje stranka v smislu utrjevanja notranje sloge in enotnosti.⁴⁹ Sledila je vladna deklaracija pred skupščino in senatom 16. februarja istega leta, v kateri je bilo poudarjeno, da je naloga te vlade predvsem reševanje neodložljivega hrvatskega vprašanja, ki obstaja že dvajset let kot osnovni problem državne politike.⁵⁰

Po sklepu kluba JRZ so na sestanku širšega glavnega odbora JRZ 19. julija istega leta dr. M. Stojadinovića in njegovo skupino izključili iz stranke. Sledil je uspešno sklenjen sporazum 26. avgusta 1939 med Cvetkovićem in dr. Mačkom, ki je odprl novo obdobje političnega življenja strank v državi.⁵¹

V obdobju po padcu M. Stojadinovića po februarju 1939, oziroma v novi vladi D. Cvetkovića je MJRZ bila potisnjena v ozadje, v prvem planu je bila namreč konsolidacija notranjepolitičnega življenja, še posebej ureditev hrvaškega vprašanja. Vendar razmere v sami stranki niso dopuščale, da bi popolnoma obšli mladino, saj je del njenega vodstva bil še nadalje privržen dr. Stojadinoviću. Čiščenju v vrstah MJRZ zlasti v srbskih banovinah, je sledila seja ožjega glavnega odbora miadine JRZ 8. maja 1939 v Beogradu ob prisotnosti nekaterih ministrov vlade; od Slovencev je bil navzoč dr. Miha Krek, predsednika vlade Dragišo Cvetkovića pa je zastopal dr. Miljuš. Prisotni člani vlade so vztrajali, naj se delo MJRZ nadaljuje in okrepi, kazatelj tega naj bodo tudi banovinske mladinske manifestacije, s čimer bi se v javnosti utrdilo prepričanje, da MJRZ v celoti podpira spremenjeno strankino vodstvo. Na omenjeni seji MJRZ so imenovali v izvršni odbor MJRZ Djura Čeovića, ki je postal v Cvetkovićevi vladi minister za telesno vzgojo ter še dva narodna poslanca, Bora Dimitrijevića in Milana Badžaka.⁵²

Slovenski del MJRZ je razumljivo sledil slovenskim političnim prvakom JRZ, izvedena je bila tudi banovinska skupščina, ki je bila hkrati manifestacija MJRZ v podporo odločitvam dr. Korošca, obenem pa naj bi »našemu narodnemu voditelju pokazali sadove našega dela«.⁵³ V okviru priprav na prvo banovinsko skupščino so potekali v krajevnih in okrajnih organizacijah MJRZ občni zbori, na katerih so bili določeni delegati za skupščino.

⁴⁸ Domoljub, 15. februarja 1939, št. 7, rubrika Iz domače politike; Domoljub, 22. februarja 1939, št. 8, Ali se bomo sporazumeli?

⁴⁹ Slovenec, 31. decembra 1939, št. 298.

⁵⁰ Ferdo Čulinović, Jugoslavija izmedju dva rata. Zagreb 1961, II. del, str. 135, 136.

⁵¹ Slovenec, 31. decembra 1939, št. 298.

⁵² Samouprava, 13. maja 1939; primerjaj Milica Bodrožić, cit. delo, str. 147.

⁵³ Slovenski dom, 12. maja 1939, št. 109, Banovinska skupščina mladine JRZ.

V poročilu na banovinski skupščini MJRZ 14. maja 1939 v Celju je bilo omenjeno, da nista pretekli niti dve leti, odkar se je v Sloveniji ustanovila MJRZ, in »da ni več veliko občin«, kjer MJRZ ne bi imela svojih krajevnih odborov; mladinska organizacija je nastala, ker se je mladina zavedala, »da je javno politično delo potrebno za slovenski narod in za našo državo, da je tako delo dolžnost mladine«. S takšno zavestjo se je mladina tudi organizirala, pri čemer ji je »ves čas stalo ob strani vodstvo stranke« in zlasti dr. A. Korošec. Poročilo tudi navaja, da je v Dravski banovini 293 krajevnih organizacij, vsega članstva pa šteje čez 11.000.⁵⁴ Če število krajevnih (občinskih) organizacij MJRZ 293 primerjamo s številom tedanjih občin 407 (med njimi so bile štiri mestne), ugotovimo, da v 114 občinah ni bilo organizacij MJRZ.

Tajnik Češnovar je še poročal, da je vodstvo v preteklem letu organiziralo 29 raznih političnih tečajev, sicer pa so »velik del volilne borbe, agitacije in propagande, organiziranje shodov in zborovanj, delo v agitacijskih pisarnah« opravili mladinci JRZ. Posebno krajevne organizacije naj bi pri ljudstvu vzbudile »tisto navdušenje, s katerim je porazilo vse nasprotno sile.«⁵⁵ Drugače pa da se MJRZ z dnevno politiko ne ukvarja, marveč se v politični šoli le politično izobražuje.

Na skupščini so na predlog kandidacijskega odbora bili izvoljeni v banovinski odbor MJRZ Rudolf Smersu, inž. Jože Sodja, Slavko Češnovar, Janez Snoj, Jože Melaher in Jože Kroflič, štirje delegati, dr. Bojan Pirc, Joško Krošelj, Jože Melaher in Milko Pirih, pa v glavno skupščino.⁵⁶

Na omenjeni skupščini je dr. Korošec poudaril, da je vsa slovenska mladina »v našem taboru... Vsa mlada Slovenija je z nami!«, to pa seveda še zdaleč ni ustrezalo resnici. Ko je govoril o notranjepolitičnih razmerah, je z optimizmom gledal na razvoj in konsolidacijo JRZ in zagotovil, da ni nobenega povoda, da bi glede organizacije JRZ nastopila kakšna sprememba. »Že dosedanji njen razvoj je pokazal, da je našla v vseh banovinah mnogo odmeva in da je ljudstvu in državi prinesla samo koristi. Zato je želja nas vseh, da se stranka še bolj razširi, tesneje organizira in razvija živahno delovanje v vseh delih naše države.«⁵⁷ Obenem je Korošec opozarjal, naj »ne nasedajo komunistom«, ki imajo zdaj takšno taktiko, da s pozitivnim stališčem do nacionalnega vprašanja skušajo povezovati vso slovensko mladino in da bi jo »zunanje politično usmerili na pota, ki naj od vseh strani vodijo do njihovega vzora: do vojske in končno do svetovne revolucije.«^{57a} Ob zaključku svojega govora je dr. Korošec še naglasil, naj ostane mladina zvesta vzorom dr. Janeza Ev. Kreka in dr. Jegliča.^{57b}

Glasilo Zveze združenih delavcev, Slovenski delavec, ki je s simpatijo pisalo o banovinski skupščini MJRZ, je hkrati še naznanilo, da je MJRZ izdala za banovinsko

⁵⁴ Slovenski dom, 15. maja 1939, št. 111; dr. Anton Korošec govori slovenski mladini, število članstva je sicer navedeno kot 114.000, kar pa je gotovo tiskarska napaka ali pa propagandno sporočilo predvsem nasprotnikom. Slovenec je navedel le število krajevnih enot – 293, nič pa ne omenja število članov MJRZ. (Primerjaj Slovenec, 16. maja 1939, št. 111).

⁵⁵ Slovenski dom, 15. maja 1939, št. 111.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Domoljub, 17. maja 1939, št. 20, »Vsa mlada Slovenija je z nami«.

^{57a} Ibid.

^{57b} Ibid.

skupščino posebno okrožnico, v kateri je prinesla svoje načelno stališče do socialnega vprašanja. Ker nimamo na voljo omenjene okrožnice, smo njeno vsebino povzeli po Slovenskem delavcu. Med drugim je rečeno, da hoče slovenska mladina na tej skupščini dokazati, da razume duh časa, da je sodobna in da pozna najbolj pereča sodobna vprašanja svojega naroda in da hoče sodelovati pri reševanju našega socialnega vprašanja. To pa pomeni, da napoveduje boj kapitalizmu, izkoriščanju slovenskega človeka in slovenskega narodnega premoženja. Obenem slovenska mladina napoveduje tudi boj proti vsem lažnim prerokom, ki prinašajo iz tujine razne ideje. Zlasti pa velja boj proti marksizmu in prav slovenska mladina naj bi pripomogla, da bi slovenskega delavca iztrgala iz objema marksizma.⁵⁸

Z ustanovitvijo Banovine Hrvatske se je pričelo obdobje preureditve države in tudi slovenski del JRZ se je pripravljaj na novo notranjepolitično življenje. Parlament je bil razpuščen, načrtovan je bil nov volilni zakon za volitve poslancev v novo narodno skupščino in za hrvatski sabor, vendar je začeto delo prekrižala vojna. V zunanji politiki pa je vlada še nadalje poudarjala nevtralnost Jugoslavije.

Kakšen program je imela MJRZ po ustanovitvi Banovine Hrvatske in posebej, kako je sledila politični liniji mladina slovenskega dela JRZ v odnosu do preureditve države, ki je bila načrtovana na podlagi »široke samouprave«? V tem času beležimo nekaj zborovanj MJRZ v podporo vladi, ki je dosegla narodni sporazum. Dne 27. avgusta 1939 je bilo veliko politično zborovanje mladine JRZ v Brežicah za obmejna okraja (brežiški in krški), zborovanje pa je vodil predsednik brežiške mladinske organizacije JRZ, Havelka. Govornik Franc Snoj, je pojasnjeval notranji in zunanjepolitični položaj. Posebno se je ustavil pri sporazumu in podčrtal, »da se kompetence in pravice, ki jih je dobila hrvatska banovina, morejo prenesti tudi na ostale banovine. S tem smo dobili tudi mi Slovenci zakonito pravico, da dobimo vse to, kar so dobili Hrvati. Ko se bo uredba o prenosu kompetenc začela izvajati, bomo tudi mi Slovenci dobili vse, kar našim prilikam, težnjam in potrebam odgovarja.«⁵⁹

Poročevalec tega zborovanja je zaključil z ugotovitvijo, da je zborovanje pokazalo, da je »velika večina slovenske mladine zvesta svojemu narodnemu voditelju in da je moč naše stranke predvsem v mladini.«⁶⁰

Dne 17. septembra 1939 je bilo zborovanje okrajne MJRZ v Ptuj, katerega so se udeležili delegati skoraj iz vseh občin sodnega okraja. Zlasti Marko Kranjc je obširno govoril o političnih razmerah v državi. O razvoju in dejavnosti MJRZ na Štajerskem je poročal član banovinskega odbora MJRZ Jože Melaher, predsednik okrajne MJRZ Majhen pa v okrajnem merilu.⁶¹

Konec oktobra istega leta je imela svoje mladinsko zborovanje okrajna MJRZ v Celju pod predsedstvom Josipa Krofliča. Jože Sodja iz Ljubljane je govoril o slovenski samoupravi, ki jo bo morala mladina, potem ko jo bomo dosegli, »ohraniti in braniti v

⁵⁸ Slovenski delavec, 13. maja 1939, št. 20, Pozdravljamo tako mladino.

⁵⁹ Slovenec, 29. avgusta 1939, št. 196a, Zborovanje MJRZ v Brežicah.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Slovenski gospodar, 27. septembra 1939, št. 39, rubrika Dopisi.

naši močni in veliki Jugoslaviji pod žezlom slavnih Karadjordjevičev«. Seveda pri tem ni pozabil na nasprotnike, »ki hočejo pod krinko lažnega nacionalizma spletkariti zoper nas«. ^{61a}

Poslanca Marko Kranjc in Rudolf Smercu pa sta videla predvsem nevarnost v komunizmu, zato je Kranjc mladino opozarjal, naj vso pozornost posveti »silam podtalne agitacije, ki dela nerazpoloženje med narodom«. R. Smersu kot smo že omenili predsednik banovinskega odbora MJRZ, pa je naročal, naj MJRZ postane bojna armada in gre med narod, da pridobi mladino in jo usposobi, »da ne bo klonila pred nikomer« in da bo »glasno izpovedovala povsod svojo slovensko in jugoslovansko pripadnost«. ⁶²

V državnem merilu je imel v obdobju vlade Cvetković–Maček poseben pomen sestanek širšega glavnega odbora MJRZ, ki je bil 5. aprila 1940 v Beogradu ob prisotnosti D. Cvetkovića, predsednika senata dr. A. Korošča, (ta je v začetku julija 1940 postal prosvetni minister), nadalje ministra za telesno vzgojo Jevrema Tomića, ministra dr. M. Kreka in drugih. Delegati iz banovin so poročali o organizacijskem stanju in dejavnosti MJRZ v svojih banovinah, medtem ko je dr. B. Pirc poročal o mladinski organizaciji od njene ustanovitve dalje v državnem merilu. Ker strankin tisk ni prinesel nadrobni poročil, moremo zapisati le ugotovitev predsednika Pirca, da je »iz mladinskih strankinih organizacij izpadlo vse ono kar ni bilo zdravega«, kar pa ne velja za Dravsko banovino v smislu privržencev dr. M. Stojadinovića. Pirc je ob zaključku govoril še o bodočih nalogah MJRZ, ⁶³ ki pa jih tisk ni določno navedel.

Cvetković je v političnem poročilu zajel vso problematiko od ustanovitve JRZ prek »sporazuma Cvetković–Maček« do dni pred tem sestankom. In kot poroča Slovenec, je Cvetković poudarjal, naj mladina v novem obdobju jugoslovanskega notranjepolitičnega položaja z novimi navodili živahno deluje na terenu »tako, da bo stranka močna in da bo lahko računala na zdravo in dobro organizirano mladino, ki bo lahko mirno čakala nadaljnjega razvoja notranjepolitičnega življenja v državi«. Cvetković je zatem mladini tudi svetoval, naj »v glavnem ostane harmonično sodelovanje med mladino in organizacijami starejših članov«. ⁶⁴

Gotovo je postajalo v tem času za Slovenijo vse bolj nevzdržno stanje glede na dejstvo, da sta si tako rekoč srbska in hrvaška buržoazija razdelili oblast oziroma, da je država razpadla v dva dela, pri čemer je postajala Slovenija privesek srbskemu delu države. S tem pa je bilo odprto vprašanje ločitve »vrhovne uprave srbskega dela države« od skupne državne uprave. Poleg tega so hrvaški zastopniki vlade imeli »izdaten vpliv na oblast in upravo« v vseh drugih delih države, ki pa razumljivo še niso imeli enake samostojnosti kot Banovina Hrvatska. ⁶⁵ Po drugi strani pa so »Srpski klub« in

^{61a} Slovenec, 31. oktobra 1939, št. 250, Mladina JRZ je zborovala v Celju.

⁶² Ibid.

⁶³ Slovenec, 6. aprila 1940, št. 78, Zborovanje mladine JRZ.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Primerjaj dr. Andrej Gosar, Banovina Slovenija, politična, finančna in gospodarska vprašanja. Ljubljana 1940 (založilo Dejanje), str. 4, 5. Gosar dokazuje v svojem delu upravičenost samostojnega razvoja ne le v kulturnem in narodnostnem, marveč tudi v ekonomskem pogledu. Avtor, ki je bil znan po svojih tehničnih teoretskih delih o socialno-ekonomskih vprašanjih v smislu krščanskega solidarizma (aktivizma), je

še nekateri krogi, ki so gojili velikosrbsko idejo in načrtovali v okviru osnutka uredbe o reorganizaciji kraljevine Jugoslavije sredi 1940 ustanovitev tako imenovane »Srpske zemlje«. Zajela naj bi banovine Vrbasko, Drinsko, Donavsko, Moravsko, Zetsko in Vardarsko v zaključeno enoto s središčem v Skopju.⁶⁶

V tem času je katoliški-klerikalni tabor svoje stališče do samostojne Slovenije formuliral v zahtevi, da se tak sporazum, kakršnega so dosegli Hrvati, raztegne tudi na Slovenijo. Toda slovenski del JRZ in v okviru tega MJRZ je vprašanje tretjega enakopravnega dela Jugoslavije – Banovine Slovenije, če se omejino samo na politično strankarsko delovanje do svoje politične baze (volilcev), odpravil le s propagandnimi govori, obljubami ter predvsem s poudarjanjem uspešnosti politike narodnega voditelja dr. A. Korošca. V tem kontekstu je potekala tudi širša seja MJRZ 15. septembra 1940. leta. Uvodoma je predsednik MJRZ R. Smersu poudaril, da je treba ob petletnici delovanja ministra dr. M. Kreka in bana dr. M. Natlačena »gledati uspehe naše stranke, zlasti pa uspehe dalekovidnega in modrega političnega vodstva« pod narodnim voditeljem dr. A. Koroščem.⁶⁷ Tudi inž. Jože Sodja je v ideološko-programskem govoru predvsem podčrtal »tradicionalno zvestobo in vdanost« dinastiji in »naši domovini, veliki Jugoslaviji«. Ob tem je značilno, da Slovenec ni prinesel določenih zahtev po banovini Sloveniji, četudi je poročal, da je npr. R. Smersu govoril tudi o notranje-političnih razmerah.⁶⁸

Vse upe v bližnjo ureditev samostojne Slovenije pa je pokopal naslednik Korošca dr. Franc Kulovec, dotedanji glavni tajnik banovinskega odbora JRZ, ko je na strankinem zborovanju JRZ v Mariboru 15. februarja 1941 govoril o političnih vprašanjih. Med zahtevami slovenskega naroda je dr. Kulovec sicer izrazil »načelno stališče«, da slovenski narod ne bo nehal s političnim bojem za »široko samoupravo, za banovino Slovenijo, dokler si je ne bo izvojeval«. Vendar je takoj za tem poudaril, »da smo Slovenci vedno imeli razumevanje za prednost in nujnost neodložljivih splošnih državnih problemov. Če smo tako delali v rednih časih, toliko bolj bomo tako delali v današnjih časih evropske in svetovne vojne«.⁶⁹

Strankini prvaki slovenskega dela JRZ so mladino predvsem usmerjali k »nalogam za bodočnost«, kar je poleg politične vzgoje bila predvsem socialna vzgoja v smislu papeških okrožnic. Iz sicer zelo redkih poročil o dejavnosti MJRZ izvemo na širši banovinski seji, ki je bila sredi septembra 1940 v Ljubljani, da je MJRZ priredila 38 tečajev, kjer je »vzgojila preko 1.200 tečajnikov – političnih delavcev«.⁷⁰ Na dvodnevnem tečaju MJRZ v okraju Celje pa so v začetku marca 1941 60 delegatom iz krajevnih organizacij MJRZ predavali strankini funkcionarji iz Ljubljane, Maribora in Celja.⁷¹

tudi videl v Banovini Sloveniji državno politični značaj, torej enakopravni položaj kot ga daje sporazum Banovini Hrvatski. (Primerjaj tudi Delavska pravica, 25. januarja 1940, št. 5, Banovina Slovenija).

⁶⁶ Ferdo Čulinović, cit. delo, str. 168–170.

⁶⁷ Slovenec, 17. septembra 1940, št. 213, Širša seja banovinskega odbora MJRZ v Ljubljani.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Slovenec, februarja, 18. februarja 1941, št. 40, Dr. Kulovečev govor o vprašanjih naše politike; Slovenec gospodar, 19. februarja 1941, št. 8, Predsednik dr. Kulovec v Mariboru.

⁷⁰ Slovenec, 17. septembra 1940, št. 213.

⁷¹ Slovenec, 11. marca 1941, št. 58, Mladina JRZ celjskega okraja dr. Kulovcu.

O značaju, poslanstvu in programu mladine JRZ v času, ko se je strankino vodstvo slovenskega dela JRZ vse bolj zavedalo nevarnosti komunizma, naj v ilustracijo navedemo Kulovčev govor na banovinski seji MJRZ 16. februarja 1941 v Mariboru. Kulovec je uvodoma v govoru poudaril pomen organizirane mladine za narod, državo in politično organizacijo, ki je »moderno orožje v političnem boju strank«. To orožje pa so »elitne čete naše mladine, zbrane v JRZ«; te se hočejo boriti za naš program.⁷² Kulovec je potem, ko se je pomudil pri oceni komunizma, povedal o mladini MJRZ in o njenih nadaljnjih smernicah še sledeče: »Naša mladina ni bila nikdar izdajalka naroda in zato ne bo sledila tistim, ki bi hoteli naš narod razkrajati in zastrupljati«. Zato poziva naj bo mladina zvesta »našemu političnemu programu«. V njem je na prvem mestu zapisano, da »smo socialna skupina. Stari svet se podira, ustvarja se nov svet. Mi pa nočemo, da bi se novi svet ustvaril z revolucijo, marveč hočemo, da se ustvarja z evolucijo«.⁷³ Ob tem je Kulovec mladini naročal, naj študira načela krščanskega gospodarskega reda, da bo svet, ki se bo na novo ustvarjal, »zares krščanski in pravičen vsem slojem. Hočemo, da bo naša mladina eminentno državotvorna in vzgojena po krščanskih načelih. To so bila zmerom temeljna načela naše stranke, ... Višje smo cenili vrednote države in skupnosti kakor strankine koristi«⁷⁴

Kulovec je še poudaril, da je strankin program »slovenski in slovenski ljudje so doslej vedno radi delali zanj in zanj tudi žrtvovali«. Nato je pozval mladino naj se strne »v boj za program slovenskega ljudstva«.⁷⁵

Na koncu tega orisa velja poudariti, da je bila MJRZ v Dravski banovini v pretežni meri del Zveze fantovskih odsekov (njen politični del) in da so v glasilo Zveze fantovskih odsekov, v Kres, pisali tudi iz vrst vodstva MJRZ na Slovenskem. Sicer pa so na podlagi skupnih idejnih in programskih smernic v smislu boja proti boljševizmu in socialni revoluciji tako člani vodstva MJRZ in ZFO kot tudi Mladinske kmečke zveze (MKZ) in Zveze združenih delavcev (ZZD) kmalu po okupaciji slovenskega ozemlja 1941 ustanovili ilegalno vojaško organizacijo, Slovensko legijo.

⁷² Slovenec, 18. februarja 1941, št. 40, Dr. Kulovec govori naši mladini.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

DIE JUGEND DER JUGOSLAWISCHEN RADIKALEN VEREINIGUNG (MJRZ)

IN DER DRAU-BANNHAFT

Zusammenfassung

Die allstaatliche Jugoslawische radikale Vereinigung, die sich vor allem aus der ehemaligen Volkspartei (SLS), der Nationalen radikalen Partei und der Jugoslawischen muslimanischen Organisation zusammensetzte, hat nach dem Gründungskongreß im Juni 1939 in Belgrad, immer mehr den Weg der Politik des staatlichen und nationalen Unitarismus eingeschlagen. Dazu wurde auch die Jugend hinzugezogen, der »große Lebensaufgaben« auferlegt wurden, was insbesondere bedeutete, daß sie als »disziplinarische Armee« ihren Willen den gemeinsamen Interessen unterordnen, gegenseitige Standesgegensätze und den Klassenkampf wird zurückweisen müssen. Nach dem Parteienkongreß organisierte sich die MJRZ mehr oder weniger in allen Bannhaften und übernahm auf dem ersten Kongreß im Oktober 1937 in Belgrad das Statut, die s.g. »Anweisungen zur Arbeit«. Im Rahmen der parteilichen Programmrichtlinien sollten ihre Jugendsektionen bei allen Aktionen und Veranstaltungen der JRZ mitwirken, besonders aber sollte die jugoslawische nationale Jugendidee auf politischen, sozial-kulturellem und sportlichem Gebiet Einfluß nehmen, wobei betont wurde, die MJRZ sollte besonders für den Kampf gegen den Marxismus und Kommunismus befähigt werden.

In der Zeit des Regimes der JRZ wurde die Gesetzgebung über die Volksleibeseziehung noch vervollständigt und die reorganisierten Anstalten für Leibeserziehung und Sport wurden immer mehr den entsprechenden staatlichen Behörden untergeordnet. In Slowenien der damaligen Drau-Bannhaft, wurde der bestehende privilegierte Status des staatlichen Sokol (er schloß die liberale-unitäre (nationale) Jugend ein) in der Zeit der Regierungszeit der JRZ (1935-1941), der ehemaligen SLS, nach und nach abgeschafft.

Immer mehr aber wurde der Bund der Knabensektionen (ZFO) favorisiert, der immer mehr den Charakter kultureller und leibeserzieherischer Organisation annahm und die Jugend in katholisch-klerikale Lager einbezog. Es gilt zu betonen, daß sich in der Drau-Bannhaft auch die allstaatliche MJRZ, der Idee und der Organisation nach, unter dem Schutz der ehemaligen SLS entwickelte und ihre Mitgliedschaft setzte sich aus den ehemaligen Mitgliedern des Orel zusammen sowie der jetzigen Vereinigung der Knabensektionen, des Bundes der vereinigten Arbeiter und des Jugendbauernbundes. Im Jahre 1939 erreichte die MJRZ in dem Drau-Bannhaft ihren Organisationsaufstieg, die Organisation hatte 293 Lokalorganisationen mit ungefähr 11 000 Mitgliedern.

Nach dem Sturz von M. Stojadinović im Februar 1939 folgte der slowenische Teil der MJRZ der Politik von Korošec. Die MJRZ aber ebnete besonders als politischer Teil der ZFO noch weiterhin den Weg dem damals stark aktuellen katholischen Gesellschaftsgedanken- der christlich sozialen Aktion. Im Rahmen der letzteren sollten sich das christliche Ethos und die christliche Solidarität vertiefen und die Befähigung der Jugend für den Kampf gegen den Liberalismus, Marxismus und besonders gegen den Bolschewismus entwickeln.